

Xabier Mendiguren Elizegi

Iragarle kaxkarra

Orain dela bi urte ere 1998ko balantze bat idatzi nuen aldizkari honetxetarako; hura gogoratu, berrirakurri eta erdiratu egin zait bihotza: «Burni Aroaren amaiera» izenburuaz hasi nuen komentario hura, tiroen sasoa behin betiko amaitu eta bestelako garai bat zetorrelakoan, ez urrezkoa baina bai desberdina. Iragarle txarra, zalantzarik gabe, baina ez naiz bakarra, ezker abertzalearen barrunbeak nik baino askoz hobeto ezagutzen dituztenak ere sinetsita baitzeuden borroka armatua duintasun apur batez bukatzeko bidea zela hura, politikagintzan aukera berriak zabaltzearekin batera.

Baina ETAK zer nahi duen eta zer pentsatzen duen, ETAK baizik ez daki, eta alfer-alferrik dira haren gogoeta-bidean argi apurrik edo estrategia gauzagarririk hautemateko gure saioak.

Actualidad vasco-española

Debaldekoak analisiak oro, bai, baina hala ere ezin utzi ETA aipatzeari, bere ekintzekin Euskal Herriko gizarte-bizitzaren erdigune bihurtzen baita uneoro. Euskal Herriko esan al dut? Gutxitxo da hori, Espainian ere ez dela besterik gertatzen ematen baitu; hango egunkariak zabaldu, irrtiak entzun edo telebistak ikusi besterik ez dago ohar-tzeko. Kulturalki gero eta espainolago bihurtzen ari garela esana dago aspaldidanik, baina gauzen martxa ikusita ez dakit Espainia osoa euskalduntzen ari ez ote garen, hainbeste *vascos sí* okaztagarri aditu ondoren...

Sinbiosi euskotar-espainiar horren kronika labur bat 2000. urte honetan: udaberri osoan *Gran Hermano* izene-

ko telebista-saio bat izan da audientzietako errege bakar, baita herri koxkor guztiz euskaldunetan ere; astero edo hamabostean behin kale gorrira bidaltzen zuten programako parte-hartzaile bat, eta horixe bihurtzen zen ikuski-zunaren ardatz; gure Anaia Nagusiak ere, modu eta erritmo berean, harrak gobernatzera bidaltzen zuen aldiko norbait, batean militar, bestean politiko edo kazetari, eta huraxe genuen gero albistegietako bazka eta izar.

Gero, berriz, Hego Euskal Herri osoan eta hortik hegoalderagoko erresuman *La bomba* izeneko kantu bat izan dugu udako melodia etengabea; berdin zen non sartzzen zinen, horixe entzungo baitzenuen edozein irrati-emisore, taberna-zulo nahiz jaigunetan. Bistakoegia da gure egoerarekiko analogia iruzkinak egiten hasteko, ezta?

Udazkenean, azkenik, Tamara izeneko *freak* santurtziar bat izan da Arzalluzi komunikabideetan lehia egin dion bakarra, eta hark kantatzen duen abestia, berriz, ETak bere *rentrée*, *remake* edo *revival* honetan ereserkitzat har dezakeena: «No cambié, no cambié, no cambié, sigo siendo la misma pero ya no sufro por tu querer...» (inoiz axola izan bazaio).

Gizon txiki, bibotedunak

Francok hil zeneko 25. urteurrenaren ospakizunetan ari naiz lerrook idazten, hedabideetan diktadoreari buruzko erreportaje sorta galanta dagoela. Atertuko du noizbait ere; zaparrada hori baino arriskugarriagoa da, ordea, Espainian egunez egun indartuz doan neofrankismo demokratikoa: euskal usaineko guztiaren demonizazioa, disidentzia ooren jazarpena...

Hau kaleratzen denerako auskalo estatuaren totalitarismoak zer beste urrats egin dituen, beldurtzekoa baita daraman abiada: desobedientzia zibila terrorismoarekin berdintzea, euskal irakaskuntzaren kontrako kanpaina, prentsa abertzalearen satanizazioa, gaztetxoentzako zigorrak areagotzea, kartzelaldiak are gehiago luzatzeko asmoak, ikasketa-planetan ikuspegi espainiarra txertatzea...

Bere txikitasun, hoztasun nahiz erabakitasun tematian beste bibotedun haren antz gero eta handiagoa daukan Aznartxo honek ba ote du, egoskorkeria inperialistatik eta mendeku-nahi pertsonaletik harago, ideia argirik zertan ari den? Duda handiak ditut. ETAk bere jomuga posibleak izugarri ugaltu dituen bezala, gobernu espainiarrak ezker abertzale osora zabaldu du beldurra, eta PNV-EA ere borrokatu beharreko etsaien taldean sartu ditu. Horrek, noski, alderdi, erakunde, gizatalde, komunikabide eta euskaldun jende asko eta askori sortzen dio ezinegona eta larritasuna, jakina, baina ez ETari, honek berretsirik ikusten baititu bere aburuak, hau da, onez onean ezinezkoa dela estatu honekin ezer lortzea, eta gainera bake bidez aurre egitea metraileta erabiltzearen parekotzat jotzen bada... HB edo EH, bitartean, ez autonomiarik ez sinesgarritasunik ez duela, gero eta ezdeusago, etxeko fededunenaretzat ere elizkizun-errito baino askoz gehiago ez den berrikuntza-antzeppen batean sartuta; talde politiko bati gerta dakiokeen gauzarik okerrenera gertatzen zaio ezker abertzaleko atal politikoari: ez dela inorentzat aintzat hartzeko erreferentzia, ez lagunentzat ez etsaiantzat.

Zertan nabil ordea? Ez al nuen kulturaz hitz egin behar? Alde batekoen astakeriak beste aldekoen gehiegikerien isiltzea dakarren dinamika salatzea ere kultura dela esan liteke, eta hau ez da ekilibristaren ekidistantziara jotzea, dena kutsatzeko eta usteltzeko arriskua duen faxismo bikoitz baterako bidean gabiltzanez gero. Kontua ez baita nor den gaiztoago, nor errudunago: aterabideak nahi ditut nik, eta horixe da inondik ere ikusten ez dudana.

Erraldoiaren lana

Mintza gaitezen literaturaz. Eta, zuen baimenaz, aurten libururik atera ez duen idazle batekin hasiko naiz: Koldo Izagirrekin hain zuzen. Ez duela libururik atera esan dut, 2000. honetan ez baitu berak idatzitako lan berririk plaza-ratu, baina beste alde batetik bat ez baizik hogeitaz liburu kaleratu ditu, XX. Mendeko Poesia Kaiarak bildumako erdia,

poeta hauen guztien idazlanen hautaketa bana hain zuzen: Orixe, Atxaga, Borda, Urretabizkaia, Iratzeder, Salvatore Mitxelena, Berrizbeitia, Etxaniz, Aranbarri, Joxe Azurmendi, Lizardi, Zaitegi, Juan Mari Lekuona, Erdozaintzi-Etxart, Aresti, Artze, Otamendi, Montoia, Arregi Diaz de Heredia eta Patziku Perurena. Aspaldi agorturik zeuden poemen berregitaratzea, gure literaturako sorkuntza funtsezko batzuk liburutegietako hauts artetik —egun batzuez bederen— liburu-dendetako itzal-argira ateratzea, gaurko irakurle gazteei atzokoen emaitzak ezagutaraztea... Asko dira bilduma honen dohainak, eta aski gora mintzo dira liburuak eurak beren kalitateaz, baina gure merkatua den bezalakoa da (er-kina, zekena, txikia eta txikiratua) eta laudorioak ez daude beraz lekuz kanpo, kontuan izanda gainera Biblioteca Nacional batentzako moduko lan handi eta ez-komertzial hori argialetxe txiki eta pribatu batek kaleratu duela.

Bildumaz gain bildumagilea ohoratu nahiko nuke nik ordea. Antologia bat egin duenak bakarrik daki zenbateraino den hori lan zail, neketsu eta esker txarrekoa, idazlan batzuk sartuz beste zenbait kanpoan uzten baitira, eta, batez ere, idazle batzuk hautatuz beste asko baztertzen. Horrenbestez, hitz ponpoxoa dirudien arren, maitasun-ekintza handi bat dela esango nuke, Koldo Izagirrek euskararen, poesiaren eta euskal idazleen alde egin duena.

Amodioa doan ematen omen da eta ez beste zerbaiten trukean. Hala eta guztiz, deigarria da —lazgarria ez esateagatik— euskal literaturak Izagirreri eman dion ordaina. 2000. urtean ez duela bere izenpeko libururik kaleratu esan dugu, baina aurreko hiruretan (97, 98 eta 99an), enkarguzko lan txukun baina apalxeagoen ondoan, hiru maisulan plazaratu ditu, hiru harribitxi, literaturaz zerbait dakitenak aho zabalik eta miretsita utzi dituztenak: *Non dago Basques' Harbour*, *Nik ere Germinal! egin gura nuen al-darri* eta *Agirre zaharraren kartzelaldi berriak*. Besoa ez dakit baina atzamar pareta emango luke batek baino gehiagok, bizitza osoan horrelako lan bat badarik idatzi ahal izateagatik. Alabaina, sariak, dominak eta ohoreak erabakitzen diren epaimahaietan guztiz oharkabean geratu dira hiru liburu horiek, urtez urte.

Nork bere gustuak eta iritziak izateko eskubidea du, dudarik gabe, eta liburu on gehiago ere izan dira urte hauetan, sariak eta txapelak merezi zituztenak, dudarik gabe hori ere. Dena dela, neuri —beste askori bezala— bi-degabekeria historikoa iruditzen zaidana aipatu beharra nuen. Amen.

Lan erraldoiak

Durangoko azokaren bezperetan ari naiz, lehentxeago esan dizuedan moduan. Egunero ari dira liburu berriak aurkezten, baina horiek denak irakurtzeko astirik ez, oraingoz bederen. Beraz, ezin behar bezalako balantzerik egin; behin-behinekoa egiten jarrita, berriz, bi lan erraldoi aipatuko ditut orain arte irakurri ditudanen artean, bere tamainaz besterik ez balitz ere nabarmendu beharrekoak: bata Joan Mari Irigoienek idatzitako *Lur bat haratago*; beste Aingeru Epaltzaren *Rock'n'Roll*.

Zaila da zeure bizitzako aste osoak eskatu eta eskainitako liburu bat lerro gutxitan definitzen, eta zailagoa oraindik zure balorazioa publizitatetik bereizten baldin eta, nire kasua den bezala, liburu horren editorea bazara. Hala ere, eskua bihotzean esan dezaket *Lur bat haratago*, euskaraz inoiz idatzi den eleberri luzeena izateaz gain, nobela historikoaren generoan punta-puntako lana dela, bikaina bere girotzean eta baita erabilitako hizkeran ere, sakontasun handikoa bai pertsonaien psikologian bai agertzen dituen arazoetan, eta mendeetako jauzia eginez oraindik ere gaurkotasun handiko auziak aurkezten dizkiguna. *Rock'n'Roll*, berriz, nobela beltza litzateke generoen sailkapenari begira, hilketak eta hilketa horien inguruko ikerketa baitira kontakizunaren bizkarrezurra, baina askoz harago doa idazlea: koadrilaren instituzioaren disekzio gordin eta gupidagabe bat dago, belaunaldi eta gizarte oso bati egindako erretratu zorrotzarekin batera; estilo sendo eta indartsu bat dago, umore gaizto batekin umotua, eta askoz elementu gehiago dago, haren irakurketa aldiz krudela aldiz hunkigarria egiten dutenak, gutziz gogoangarria finean.

Halako neurrira iritsi ez arren, edertasun handiko lan gehiago ere irakurri ditut aurten, hala nola Juan Luis Zabalaren *Agur*, *Euzkadi* eta Iban Zalduren *Gezurak*, *gezurak*, *gezurak*, biak ere biribilak, gartsuak, irudimentsuak, ausartak, tarteka barre algaraka tarteka gogoetan jartzen zaituztenak, eta oraindik irakurri ez dituenari biziki gomendatzen dizkiodanak, negu hotzerako aterpe eta abaro.

Jaio dira berriak, eta ez dira berdinak

Emandako neurria gainditu dut eta, hortaz, labur-labur, amaitzeko. Urteko gertakarien artean aipa liteke narratzaille-sorta berri baten plazaratzea. Udaberrian bere lehenengo liburua atera zuten hiru kontalarik: Julen Gabiriak *Connemaara gure bihotzetan*, Ana Urkizak *Desira izoztuak* eta Xabier Etxaniz Rojok *Begiak itxi eta kitted*; udazkenean, berriz, Ixiar Rozasek *Edo zu edo ni* kaleratu du eta aurretik poeta gisa ezagutzen genuen Xabier Aldaik *Bazterrekoak*. Poesian ere lehenengo liburua atera dute Miren Agur Meabek (*Azalaren kodea*) eta Castillo Suarezek (*Mugarri estaliak*). Belau-naldi konturik ez dut aipatuko, baina bai konstatatuko hor dagoela idazle berri pila bat, eta ia denek nahiago dutela pertsonen arteko harremanez eta amodio-desamodio kontuez aritu, gure gizarteko gatatzak edo gatatzek baino. Interpretazioak, hurrengorako. j